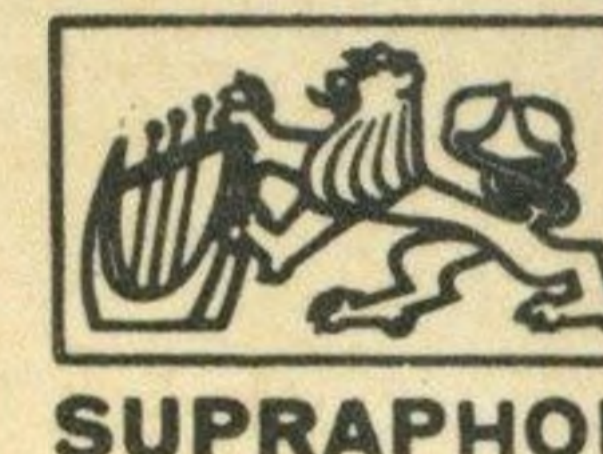

GRAMOFONOVÝ KLUB 1970

Karel Boleslav Jirák

KLAVÍRNÍ SKLADBY

33

MONO 0 11 086
STEREO 1 11 086

Karel Boleslav Jirák

KLAVÍRNÍ SKLADBY

SONÁTA, op. 30 (1926)

I. Allegro appassionato.

Con islancio - II. Adagio -

III. Allegro marcato

NA ROZHRANÍ. Cyklus, op. 24 (1923)

1. Prolog - 2. Scherzando -

3. Ukolébavka - 4. Pochod -

5. Nocturno - 6. Epilog

MALÁ KLAVÍRNÍ SUITA, op. 12 (1916)

1. Praeludium - 2. A la polka -

3. Andante - 4. Scherzino -

5. Fughetta

FRANTIŠEK RAUCH - klavír

Hudební režie Jan Vrána

Zvuková režie Stanislav Sýkora

a Jiří Očenášek

Technická spolupráce Jaroslav Zach

Nahráno v pražském studiu Domovina

5.-11. září 1968 (Sonáta a Na rozhraní)

a 20.-21. března 1969 (Malá klavírní suita)

Karel Boleslav Jirák (nar. 1891), český skladatel, pedagog a dirigent patřil jmenovitě v období mezi oběma světovými válkami k významným osobnostem našeho hudebního života. Zasáhl do celé řady hudebních oborů. Začal komponovat už při svých gymnasiálních studiích. Po maturitě studoval současně práva (v dokončení tohoto studia mu zabránila válka), poslouchal přednášky z hudební vědy u Zdeňka Nejedlého, studoval soukromě skladbu u Vítězslava Nováka a J. B. Foerstra. Široký kulturní rozhled přivedl mladého Jiráka záhy do středu pražské hudební společnosti. V té době se začal také soustavně věnovat hudební kritice a psát odborné muzikologické stati do hudebního týdeníku Smetana a do Moderní revue. Již za první světové války si probojoval přední místo mezi skladateli své generace. Cykly písní na slova Heinricha Heineho, I. smyčcový kvartet aj. představují pozoruhodná avantgardní díla české předválečné moderny a mnoho dalších významných osobitostí naší hudby. V letech po první světové válce se projevil silně i u nás vliv nového poválečného umění, reprezentovaného v hudební oblasti zejména tzv. pařížskou Šestkou a velkou tvůrčí osobností Gustava Mahlera. Byla zřízena čs. sekce Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu a K. B. Jirák se stal jejím čelným funkcionářem. Mezinárodní styky, s touto funkcí spojené, a možnost čerstvého poznávání nové tvorby, to vše mělo rozhodující vliv na další Jirákovu skladatelskou orientaci. Intelekt i skladatelské nadání ho vedly k myšlence pokusit se o sloučení českých hudebních tradic, představovaných tehdy vůdčími jmény české hudby starší generace - Josefem Sukem, Vítězslavem Novákem, J. B. Foerstem - s novými avantgardními směry, s nimiž se Jirák seznámil v zahraničí.

V této době vznikla (1923) jeho klavírní suita *Na rozhraní*, cyklus šesti skladeb nevelkého rozsahu, pozoruhodná v celkové koncepci i klavírní stylizaci. Co zaujme v partu především, je čistota skladebné práce a úspornost. Jirák zde pracuje poutavě se zvukem, využívá barevnosti rejstříků jednotlivých klavírních oktáv, užívá s oblibou širokých poloh v basech, jež účinně podporují výsledný zvuk, spojuje své moderní harmonické cítění s novými zákonitostmi moderního kontrapunktu. *Prolog* (1. část) má výrazovou pádnost, *Scherzando* zvukovou jiskřivost a impresionistickou barevnost, *Ukolébavka* českou něhu spojenou s francouzskou zvukovou rafinovaností, *Pochod* nakažlivý rytmický puls umocněný ve své době neobvyklým harmonickým plánem a *Nocturno* lyrickou, ale nesentimentální líbeznot. *Epilog* (který tematicky přímo navazuje na Prolog), ve středním díle pianisticky velmi vděčně stylizovaný, končí způsobem pro celkovou komorní koncepci cyklu příznačným: barevnou harmonií v pianissimu bez tonálního závěru. Konec zůstává tedy otevřený a v tom je i symboličnost, otazník mladého skladatele, kam půjde jeho další cesta.

Jirák se ve skutečnosti nestal nikdy výslovným apoštolem některého ze směrů tehdy panující světové moderny, ale svým intelektem dovedl rozeznat, co z kterého směru může použít pro vyjádření svého uměleckého záměru.

Množství povinností, které mu ukládaly veřejné funkce v hudební oblasti, mu však nedovolovalo věnovat se kompozici soustavně. Když se pak v roce 1930 stal šéfem hudebního odboru Čs. rozhlasu a současně se uplatňoval stále více jako dirigent České filharmonie a mnoha jiných orchestrů, odmítl se jako skladatel na plných devět let. Například III. symfonie, započatá v roce 1929, byla dokončena až v roce 1938. Po této odmítnutí nastal i určitý zlom v Jirákově názírání na avantgardní směry, ovládající tvorbu mezi oběma válkami. Sám se o nich vyjádřil, že jsou zavřeným kruhem a že jejich artismus zcela ztratil pro něho svou podnětnost. To se pak projevilo výrazně i v jeho další tvorbě, která je syntézou moderního harmonického i kontrapunktického cítění, velkých znalostí kompoziční techniky i smyslu pro plné využití barev a zvukových možností velkého orchestru. Podobné znaky charakterizují i jeho díla z poslední doby, komponovaná v Chicagu, kde od roku 1948 působil jeho profesor skladby na tamní hudební universitě.

Vraťme se však k Jirákově klavírní tvorbě, zachycené na této gramofonové desce. *Klavírní sonáta op. 30* z roku 1926 patří k nejvýznamnějším dílům Jirákovy klavírní tvorby z období mezi dvacátými a třicátými léty. Typický Jirákův smysl pro syntézu se zde projevuje mnohem výrazněji, než v suitě *Na rozhraní*. Atonalita, moderní, svérázná a smělá harmonická práce, zajímavé a osobité použití kontrapunktu a v neposlední řadě i invenční prvky tohoto díla, vynalézavé, decentní, opřené o silný intelekt a estetický smysl, dávají umělecké výpovědi této sonáty platnost značně širší, než dobou.

Sonáta je třívětá. Hlavní téma první části, *Allegra appassionata*, střídá s intelektuální rafinovaností bitonalitu (jejíž smysl je především barevný) s tonálním zjasněním a moderním kontrapunktem. Vedlejší věta tu tvoří nápadný lyrický kontrast, umocněný tempovým předpisem *Andante grazioso*. Formální zvláštností je; že po provedení, v němž je pracováno s hlavním tématem, nenastupuje obvyklá repríza hlavního tématu, ale vedlejší téma, *Andante grazioso*. Důležitou hudebně výrazovou roli mají v celé větě často se střídající metra (3/4 a 3/2 takt) — nepravidelnost pulzace v souvislém hudebním toku.

Druhá věta, *Adagio*, hovoří z celé sonáty „nejčestějším“ jazykem. Čistá tematická práce převážně vycházející z vícehlasu s častými, autorem předepsanými tempovými změnami je jakoby lyrickým zamýšlením, realizovaným s vybraným muzikantským vkusem. Pádné marcato finále, kontrastující ostře s předchozí náladou volné věty, střídá výrazný ostinatní téměř toccatový rytmus s kratičkými lyric-

kými epizodami; objeví se tu pozoruhodné fugato v as moll (původní tónině a moll) a věta končí mohutným patetickým pesem, které lze považovat i za konečnou gradaci obsahu celého díla.

Doplňek desky tvoří *Malá suita pro klavír op. 12*, komponovaná v roce 1916. Třebaže v Jirákově dosavadním díle má význam s okrajový, je dokladem jeho kompozičního nadání i smyslu pro formu. Suita má pevnou určitost hudebních myšlenek, zdravou věcnou logiku i mladou svěžest a projevuje se tu Jirákův smysl odlišnost charakteru jednotlivých vět. Z hlediska posluchačské jímavosti je nejučinnější svěží, živé Scherzino a příkladně kompozovaná závěrečná Fughetta.

Zasloužilý umělec, profesor Akademie múzických umění František Rauch, laureát Státní ceny Klementa Gottwalda, se narodil v roce 1910 v Plzni. Studoval zde původně na obchodní akademii a klavíru se věnoval soukromě pod vedením neprávem zminovaného Emila Mikelky. Ten jej také přivedl do Prahy k profesoru Karlu Hoffmeisterovi na mistrovskou školu, kterou František Rauch v roce 1931 s mimořádným úspěchem absolvoval. Po letech doplnil své studium ve skladatelské třídě Vítězslava Nováka, jehož metodika (a schopnost hlubokého rozboru velkých děl mluvit i přítomnosti) měla na vývoj osobnosti Františka Raucha vliv.

Jako sólista a komorní hráč procestoval pak řadu evropských a amerických zemí a vykonal velký kus práce pro české umění. Náhodou, že mu v roce 1970 byla udělena Státní cena Klementa Gottwalda hlavně za interpretaci Beethovena a Chopina, ale i za interpretaci české tvorby, starší i současné. K této oblasti patří i jeho deska Gramofonového klubu, věnovaná klavírním dílům K. B. Jiráka, která mnohokrát koncertně uvedl.

Dr. Jaromír Kríž

© Dr. JAROMÍR KRÍŽ 1971

COVER © LADISLAV RADA 1971